ఒక తండ్రి

గోపి

బుచ్చిరెడ్డి హఠాత్తుగా మంచంలో లేచికూర్చున్నాడు. అతని మోకాళ్ళు ఫల ఫల శబ్దంచేశాయి. అరుగుకిందికి దిగి ఆకాశంకేసి చూశాడు అమాసరోజులు చిమ్మం చీకటి. పైగా ఆకాశంలో చిక్కగా మబ్బులు పట్టాయి. రెండిండ్ల మధ్య ఆకాశం ముక్క చాప వెడల్పే ఉన్నది.

"తెల్లారిందో ఏందో?" గొనుక్కుంటూ దరువాజతీసి వాకిట్లో కొచ్చాడు. చిమ్మెట్లు రొదగా అరుస్తున్నాయి. వీధిలైటు చుట్టు ఉసిల్లు మూగుతున్నాయి. నిన్న సాయంకాలమే పెద్ద జడివాన కురిసిపోయింది. గడ్డంగోక్కుంటూ ఆకాశంకేసి చూశాడు. అకాశంలో ఎక్కడా ఒక్క చుక్క కన్పించలేదు. ఊశ్కె చప్పుడులేదు.

బుచ్చిరెడ్డి ఆ రాత్రి తెల్లారిందో లేదోనని చూడడం ఇది మూడోసారి. ఆరాత్రి బుచ్చిరెడ్డి ఆసలు నిద్రపోనేలేదు.

"ఏమే ఇయ్యేడు ఏమారం కార్తులే" అనుకుంటూ ఇంట్లో కొచ్చాడు.

తలుపు తీసినప్పుడే తెలివైన సుగుణమ్మ "నాత్రంత కన్నుమీద కునుకు పడ నియ్యక పోతివి. లేడికి లేచిందే పరుగన్నట్టు నీ ఉరుకులాట నీదేగాని...."

"అరె ఇయ్యల్ల గయ్యన్ని మాట్లాడకు. తల్లి కడుపులనుంచి ఇప్పుడే పుట్టి నట్టుగున్నది."

"ఊఁ" సుగుణమ్మ బుచ్చిరెడ్డి అంతరంగంలోని ఘర్షణ తెలియక ఎప్పటి లాగే అన్నది.

"ఊఁ లేదు ఆఁ లేదు. కార్తులు ఏవారమచ్చినయ్."

"నిన్ననే రోని (రోహిణి) బోయి మురకశిలె (మృగశిర) జొచ్చింది. కార్తి సందు నిన్న అనగూడ కొట్టిందికాదా?"

"అయితే అయితారం కార్తులన్నమాట."

"మునిమాపులేసి కార్తులడుగుతున్న వేంది?"

"పెరట్ల పెసలు అలుకాలె."

"బాగానే ఉంది పనివరుస ముసలితనానికి దసిలిరై కన్నట్లు గిప్పుడు నువ్వు గుంటుక కొ త్తవా? అంతసాపు సీదగున్నదని ఇగ గదొక్కటి తక్కువయ్యిందా?"

"ఎట్ల జరిగేది గట్ల జరుగుద్ది. బిన మన సేతుల లేనప్పుడు ఊకె రంధిపడి ఏంజేత్తం. ఈ భూమండలంల ఎవలు సావకుంట బతికెటోల్లు లేరు. రెక్కలచ్చిన పచ్చులు ఎగిరిపోయినయి...." ఇంకా ఇలాటి మాటలేవో మాట్లాడుదామనే అనుకున్నాడు. కాని అతనికి మధ్యలోనే 'గుంటుక' జ్ఞాపకం వచ్చింది. లేచి ఇంటిముందటనేగల ఎడ్ల కొట్టంలోకి వచ్చాడు. రెండు ముసలెడ్లు చొప్పలేక బుచ్చిరెడ్డిలాగే బక్కసీలి ఉన్నాయి. వాటి ముందుకు వెళ్ళగానే బుచ్చిరెడ్డి ఒంట్లోనుండి వేడిపొగలు చిమ్మాయి. తనబాధల్లో తనుండి "నోరులేని జీవాల మిమ్ముల మాడ్సినగదరా?" అని వాటికి సంజాయిషీ చెప్పుకున్నాడు. రెండెడ్ల గంగడోలు రాశాడు.

"ఒరే గంగదేవి ఇయ్యేల్లనే సూరువోనియ్యి, సూటయాభై పోనియ్యి కంట్లం జొన్నసొప్పదెత్త. తినుండ్లి బిడ్డ తినుండ్లి. ఇగ మీరే నాకొడుకులు." ఎడ్లకు అతని మాటలకన్నా అతని చేతలప్రేమ అర్థమైనట్లున్నది. అవి అబగా అతని చేతులు నాకినాయి. కొత్త ఉత్సాహమేదో వాటి ఒంట్లోకి ఎక్కినట్లైంది. మట్టుమీదనే అటిటు తిరిగాయి. అటుకుమీద పెట్టిన పరిగడ్డపంజతీసి వాటిముందు పెట్టాడు.

బుచ్చిరెడ్డికి ఎన్నెన్నో అనుభూతులు, కోపతాపాలు, సుఖదుఃఖాలు మనుసులో పోటెత్తాయి. గత మూడు సంవత్సరాలుగా బుచ్చిరెడ్డి కలలో బతికినట్టు బతుకుతున్నాడు. ఎక్కడఉ మొదలైన ఆలోచనైనా పుటుక్కున మధ్యలో తెగిపోయి పొట్టకొచ్చి ఉండిపోయిన వరిపొలం చూసి నివ్వెరపోయిన రైతులా ఊరికినే చేష్టలుడిగి ఉండిపోయాడు. ఈ మూడు సంవత్సరాల బతుకులో ఆతను తన సొంతం జీవితాన్ని ఆ బతుకులో తారసపడ్డ మనుషులు అఖరుకు ప్రతి చిన్న ఘటనను కొత్తకోణంలో చూశాడు. ఒక ఉద్విగ్నమైన స్థితిలో బతికాడు.

"అయ్యన్ని మల్ల తవ్వుకొని ఫాయిదాలేదు. బతుకాలె- తన దెబ్బైయేండ్ల బతుకులో తలపంచకుండ బతికినట్టే బతుకాలి. ఏ కట్టానికి జెనుక లేదు. సచ్చేతుదకు జెనికేదేంది? ఎట్ల కానున్నది అట్లయితది." లోపటి ఆలోచన పైకే అనుకున్నాడు.

గుంటుక ఎక్కడఉ పెట్టాడన్నది ఎంతకు జ్ఞాపకం రాలేదు. పసువుల కొట్టానికి వేసిన 'గెల్లాలల్లో' పునికాడు. ఆ కర్ర మొద్దుల్లో ఆ చీకట్లో గుంటుక ఆనవాలే దొరుకలేదు.

సుగుణమ్మ బయటకు లేచివచ్చి "జొ ఇగమన లచ్చన్న రానట్టేనా?" అన్నది.

"గట్లనే తన్పడుతుంది?"

100

"అడిబు తొంగి చూడకపోవుటానికి అని పుర్రెలబుద్దేనా?"

"కావచ్చు." అటుక్కు పెట్టిన వాసాలు పునుక్కుంట.

"ఎంగలరావో దొంగలరావో సచ్చిండుగదా!"

"జొ సంపకుంటె ముద్దుపెట్టుకుంటరా?"

"డెబ్బయేండ్లచ్చే మనుమలకు కొడుకులు బుట్టిరి నీ బుద్ధి మారకపాయె."

అదే నిన్న సాయంత్రమైతే బుచ్చిరెడ్డి అగ్రహోద్రంగా ఊరు పేరు లేకుండా తిట్టేవాడు. చిమ్మెట్లరొదలో ఎడ్లు పరిగడ్డిలో మూతులతో గెలుకుతున్న చప్పుడులో మౌనంగా నిల్చున్నాడు.

"అయినే మంచోడేనటగాదా?" సుగుణమ్మ రెట్టించింది. ఆమెకు కీళ్ళనొప్పులు. దరువాజముందు కూర్చున్న చప్పుడు

"అందరు మంచోళ్ళే మంచోళ్ళు కానోడెవ్వడు. మీకందరికి ఇన్నూరెకరాలోడు, నూరెకరాలోడు మంచోని తీర్గనే కన్పడ్తరు. ఆదు కడుపుల సల్ల కదులకుంట నీతి ముచ్చెట్లు సెప్పుతడు.... గీపదిహేనేండ్లల్ల ...." ముసలాయనకు ఏదో జ్ఞాపకంవచ్చి గొంతు బొంగురు పోయింది.

"కడుపుకోత-ఎంతమంది మనసొంటి ముసలోల్లు ఏడ్సేడ్సిసత్తండ్లు. ఇది బక్క-గొడ్ల ఏడుపుకు గద్దలాగే కాలంకాదు. గిది ఇజ్జెం.... లఢాయి...." ఇంకా చాలా చెప్పాలనుకున్నాడు కాని మాటలు తెగిపోయి ఆ తెల్లారే సమయంలో భల్లున ఏడుస్తానేమోనని భయపడిపోయాడు.

సుగుణమ్మ అడుగలేక పోయింది. ఆమెకు నాభి లెక్కడో కలుక్కుమన్నది. వాళ్ళిద్దరి మాటలు ఎక్కడ మొదలేసినా ఇద్దరు వద్దనుకున్న విషయం దగ్గరే ఆగి పోతాయి.

"వానింట్ల పీనెగ్గెల్ల వాడుసత్తె సచ్చిండుగని- మల్ల ఊల్లకుగ్గం అచ్చేటట్టున్నది- లచ్చన్న గందుకనే రాలేదనుకుంట" అన్నది.

"కావచ్చు. గిదికొత్తనా? ఎన్నిపారీల కాలేదు. దెంకపోయెటోడు చెంగో బిల్ల అన్నడు. ఏడికి పోతరు? పిరికోనికి ఏడికిబొయినా" అటుక్కు పెట్టిన గుంటుక దొరికింది. దాన్ని తిప్పలుపడి బయటకు తీశాడు. రిమ్మెన కొయ్యలు ఎక్కడ బెట్టిండో మళ్ళీ జ్ఞాపకం రాలేదు.

"ఏందది?"

"గుంటుకే-"

"మరినీ శాతనైతదా? పెద్దోడు మోయేడు సేతసేపిచ్చి ఆడు మరి బాపు అమ్మ సచ్చిండ్లో బతికిండ్లోనని తొంగన్న సూడకపాయె. అందరికి పగైపోయినం. నడిపోడు మున్సూఫ్రూపాల నౌకరిల పిల్లంబేరం గొడుత్తండు."

"ఆడేంజేత్తడేనర్సాక్కు లోడు. సరెగని- రుమ్మెన కొయ్యలు, పొన్నులు ఏడబెట్టిన. మతికత్తలేదు."

"గుమ్ములకాడ బెట్టినట్టున్నది. ఇంక పుంజుఅన్న గుయ్యలే-" సుగుణమ్మ లేచి ఇంట్లోకివెళ్ళి దీపం ముట్టించి గుమ్ములసందులో వెతికింది. పొన్నులకోసం గూళ్ళన్ని వెతికింది.

అప్పటికి బుచ్చిరెడ్డి గుంటుక వాకిట్లోపెట్టి రుమ్మెన అమర్చాడు. తాళ్ళకోసం గాలిస్తున్నాడు.... భార్య తెచ్చిన కొయ్యలు అమర్చాడు. పలుగుకోసం, బారెడుబొత్తెల కోసం, పగ్గాలకోసం మళ్ళీ వెతుకులాట- అన్నీ దొరికాయికాని పొట్టైమట్టుదాడు లేనే లేదు. అయినా బుచ్చిరెడ్డి వొదిలిపెట్ట దల్చలేదు. జనుప గ్రిరసేరు తెచ్చి ఎట్లాగైనా కట్టాలని చూశాడు— అన్నీ అమర్చిన గుంటుక పాతబడి లుకలుక లాడుతోంది.... లాభంలేదు వడ్లాయన దగ్గరికివెళ్ళి పేళ్ల వేయించాల్సిందే.

ఇంటిముందు బొడ్డుమల్లెచెట్టు మొదట్లో దిగాలుపడి కూర్చున్నాడు.

"నీతోని వశంగాదయ్యా నువ్వు పోరనివిగాదు-పడుసోనివిగాదు. ఎప్పుడు ఉరుకులాటే" సుగుణమ్మ లోపలికి వెళ్ళిందిగాని "ఇట్లాగైనా కొంత మనిషి ఏదో పని మీద పడుతడు. రెక్కలు తెగిన పక్షుల్లా ఇద్దరు ఈ ఇండ్లల్ల ముసలి దయ్యాల తీర్గ ఏడుత్తె ఎవలేమనుకుంటారో నంట తిరుగుతన్నం. ఒకప్పుడు కళకళలాడిన ఇల్లు-" సుగుణమ్మ బారెడు గాలొదిలింది. మంచంమీద కూర్చున్నదేగాని మనసంతా బుచ్చిరెడ్డి మీదనే ఉన్నది. మళ్ళీ లేచి వచ్చింది.

సడీసప్పుడు లేకుంట చెట్టు కింద సీకట్లో కూర్చున్నాడు బుచ్చిరెడ్డి. వీథిలో కరంటు వెలుగు.

"కాసేపు అట్ల కూరుకుదువురా! ఇంక పుంజు గుయ్యలేదు." అన్నది....

బుచ్చిరెడ్డి మళ్ళీవచ్చి గుంటుక ఊపిచూసిండు. గాడీలల్ల వరిగడ్డి దగ్గర చేశాడు. ఇంట్లోకి వచ్చి మంచం మీద కూర్చున్నాడు.

సుగుణమ్మ తలుపేసి తను ఎసరింటి అరుగుమీది మంచంలో ఒరిగింది.

బుచ్చిరెడ్డి అట్లా ఎంత సేపు కూర్చున్నాడో తెలియదు.

తొలికోడి కూసింది—వీధిలో సందడి మొదలయ్యింది.

బుచ్చిరెడ్డి బయటకు వచ్చాడు. చింతచెట్లల్లో గాలిగమ్మత్తుగా రొదచేస్తోంది. తూరుపుదిక్కు చాపెలుపు చుక్కలు కన్పించాయి.

వీధిలో జనుప కాగడాలు మంటవేసి ఉసిల్లు పడుతున్నారు. మూలమలుపు దగ్గరి వీధిలైటు ముందు స్త్రీలు పురుషులు ఆగమాగంగా కుండలు గంజులు పట్టుకొని చీపుర్లతో ఉసిల్లు ఊడ్చిఎత్తు కుంటున్నారు....ఉప్పరి వాడకు, గొల్లవాడకు మంటల కొసలుకన్పిస్తున్నాయి.

బుచ్చిరెడ్డి గుంటుక భుజంమీదికెత్తుకున్నాడు. ఆ బరువుకు తూలి నిలదొక్కు-కున్నాడు.

పక్లాయన కైలాసం గోచీ ఊచిపోగా లైటు వెలుతురులో ఉసిల్ల కోసం ఆడికీడికి ఉరుకుతున్నాడు. మధ్యమధ్య "హన్నా నీయక్క - పెద్దబాడిషెతోని నరుకుదునా?" అంటున్నాడు.

అతని భార్య పొట్టి వరమ్మ తిడుతోంది. బరిబాత ఆడపిల్లొకతి ఏడుస్తోంది.

చింతకింద ధాతికాడ గుంటుక దింపాడు.

"ఇగనావశంగాదు" నని భార్యకు గిలేటి సర్వయిచ్చి ధాతికాడికొచ్చి బుచ్చిరెడ్డిని చూసి బోలెడంత ఆశ్చర్యపడి "ఇగ ఇదేమ్యేదు అయ్యింది పో-గుంటుకలకు బోయినోళ్ళు గుద్దు కుంటత్తరు." అన్నాడు నవ్వుతూ.

"ఆదెరా పిలడా?" బుచ్చిరెడ్డి నవ్వుతూ.

"అవ్వనీ బాంచెన్ మూడేండ్లాయె నీ ముఖంల నవ్వుసూడక" ముఖం మీద ముసురుతున్న ఉసిల్లను కొట్టుకుంట.

వీధిలైటు వెలుతురులో బుచ్చిరెడ్డి మొఖం పరిశీలనగా చూసి "నీకెందుకు గీతిప్పల—బొచ్చెలసొంటి నలుగురు కొడుకులు. ఏడున్న పూట గడుత్తది. గీపాతులాట నీ కెందుకయ్యా!" కైలాసం ఇంవాకటి నవ్వు మరిచిపోయి.

"ఊకెనే ఉంటె దోత్తలేదోయి. నిన్న మొన్నటిదాకా మా లచ్చి రెడ్డి అత్తడోంట జూసిన. వాడింక రాకపాయె. మారెగి ఏద్దు ముడ్డి పొడుసుక బతికినోడు ఏడ బతకలేదు. పునాస అలికినంక జూత్త." అన్నాడు.

ఇంట్లోనుంచి చిన్నబాడిసె ఉలితెచ్చి గుంటుక మీద రెండు దెబ్బలేసి "మారే గిది బనికచ్చేటట్టులేదు. నా తీర్గనే లుకలుకలాడుతంది." అన్నాడు.

"ఎరంబెట్ట లేదని సూడకు - మీ వోళ్ళను ఇంటికి దోలు. ఇయ్యాల్ల పని సాగియ్యి. రేపు సూద్దాం."

"ఎరం ఎవలడిగిండ్లయ్యా – మారాజు ఏడున్నడో నాకు అన్నం బెట్టి తను దేశాలు బట్టి బోయిండు." కైలాసం చెక్కేదాన్ని చెక్కిపెడుతూ.

బుచ్చిరెడ్డి మాట్లాడలేదు. ఆమతికి వద్దు - ఆ ఆలోచనలే ప్రస్తుతానికి వద్దను కుంటున్నాడు.... ఆ మాటలు పదే పదే సుళ్ళు తిరుగుతాయి. తను సర్వచేష్టలుడిగి మూడేండ్లనుండి ఎట్లా పనిపాట లేకుండా ఉండిపోయాడో అట్లాగే ఉండదలుచలేదు.

కైలాసం ఏదో మాట్లాడుతున్నాడు. ఆ మాటలు వినకుండా బుచ్చిరెడ్డి "రేపో మాపో వడ్లు అలుకాలె – ఎడ్లకు నొప్పగొనాలె - మడికట్టుకు నాలుగు నాగండ్లు కూలికి బెట్టుకుంటే నాపైపోతది."

అప్పటికి ఇంకో ఇద్దరు రైతులు వచ్చారు. వాళ్ళు బుచ్చిరెడ్డిని మందలించారు. అరకొరగా ఏదో చెప్పి గుంటుక ఎత్తుకొని నడుస్తున్నప్పుడు అన్పించింది. తను వాళ్ళతో అట్లా మాట్లాడాల్సిందికాదు. ఎంతకాలం భయపడతాం. ధైర్నెం తెచ్చు కోవాలి. అచ్చిన కట్టం, సచ్చిన తప్పదు. మొదట తనకు కాలుచెయ్యి ఆడితే....

అతను కొంచెం సందుబెట్టగానే వారం రోజుల క్రితం వచ్చిన ఉత్తరం జ్ఞాపకం వచ్చింది. బనీను జేబు తడుముకున్నాడు. ఒంట్లో కీళ్ళన్ని పట్టు తప్పినట్టు డీలా పడిపోయాడు. "వాడు ఎంతో ఆశతో ఉత్తరం రాస్తే తను పోలేకపోయిండు. కోరాపుట్ ఎక్కడుంటదో ఎవరినో అడిగితే కాజిపేటల రైలెక్కితే అక్కడికి సీదా పోతదట. పొద్దున ఎక్కితే తెల్లారి దిగాల్నట-అయిదారు వందలన్నా కావాలె- పెద్దోడు చాలా దూరంబున్నడు. వాన్ని అడుగదలుచుకోలేదు. ఈ మాటే వాడికి చెప్పవద్దు–నడిపోడు అగన్న పక్షి తిరుగుతండు. చిన్నోడు మా కొట్టి పోసుకుంటండు గాని వాని దగ్గర పది రూపాయలు దొరుకయి.... వాళ్ళను ఎందుకడుగాలె - ఏదో ఒకటి అమ్ముత...."

ఇంతలోనే ఇల్లువచ్చింది. సుగుణమ్మ అకిలి ఊడ్చి అలుకు జల్లుతున్నది ....

గుంటుకదించి మళ్ళీ బలం పుంజుకోవడం కోసం ఆలోచనలన్నీ దూరం కొట్టి ఎడ్లను గుంటుక్కు కట్టాడు. గుంటుకు కర్రుమని బళాల్లో గీరుతూ నడుస్తున్నది.

అప్పటికి తూరుపు రేకలు బారుతున్నాయి.

* * *

బుచ్చిరెడ్డి తురుపెకట్టెతో కోండ్రలు గీయడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. చేతులు వణుకుతున్నాయి. కోండ్రలు వంకర టింకరగా వస్తున్నాయి. అది రెండెకరాల గుడ్డం. పడమటి వేపున పెద్దబావి. దానినానుకొని ఇంకో రెండకరాల పొలం ఉన్నది. బావి గడ్డమీద కరంటు మోటర్ షెడ్డు — షెడ్డు చుట్టూ జామ, నిమ్మ చెట్లున్నాయి.

అప్పటికి తడిసిన మట్టిమీద బంగారు తీగల్లాగా ఎండ పొడ మెరుస్తోంది. సీతాకోక చిలుకలు, దువ్వెన్లు, అప్పటికి రెక్కలాడని ఉసిల్లు ఎగురుతున్నాయి. ఉసిల్ల వేటలో పక్షుల మందలు ఎటుచూస్తే అటు నాగండ్లు, గుంటుకలు, రైతుల ఎడ్ల అదిలింపులు - పిలుపులు అరుపులు.

గెట్టు మీది కొచ్చి బుచ్చిరెడ్డి నిలుచున్నాడు. ఊరుదిక్కు చూశాడు. ఊళ్ళో గుడిసెల కప్పుల్లో నుండి పొగలు దట్టంగా లేస్తున్నాయి.

పక్క పెరట్లో కొమురమ్మ, శంకరయ్య మక్కలు వేస్తున్నారు. శంకరయ్య ఉరుకులు పరుగుల మీద నాగలి నడుపుతున్నాడు. ఆ నాగలివెంట మక్కలెయ్యలేక కొమురమ్మ గొసపతోంది. వాళ్ళ పెద్ద బిడ్డ చంకలో పిల్లవాన్ని మట్టిలో దింపేసి అరుద్ర పురుగులను ఏరుతోంది.

"ఒపోరీ! తమ్మునెత్తుకోవే" కొమురమ్మ అరిచింది. మట్టిలో పిలగాడు నాగలికేసి పాకుతూ ఏడుస్తున్నాడు. పిల్ల విన్పించుకోలేదు.

బుచ్చిరెడ్డి తన పని మరచిపోయి పిల్లవాన్ని ఎత్తుకున్నాడు. శంకరయ్య నాగలి ఆపిండు.

కొమురమ్మ వచ్చి "పెదనాయిన్నా! రాత్రినుంచి పాలు చీకలేదు. ఈయినేమొ ఇప్పుడే అనకాలం బూనినట్టు చేత్తండు." పిల్లవాన్ని తీసుకొని గట్టుమీద కూర్చుండి రొమ్ము నోట్లో పెట్టింది.

శంకరయ్య వచ్చి అక్కడి వాలకం చూశాడు.

చిన్న ఆంచెలో పెసల్లు, వంకర గీతల కోండ్రలు, గుంటుక మీదనే నెమరేస్తున్న ఎడ్లు....

శంకరయ్యతో బుచ్చిరెడ్డి మాట్లాడక దానాపు ఆరేండ్లవుతున్నది. ఒకప్పుడు శంకరయ్య ఆవూరి రైతుకూలి సంఘం అధ్యక్షుడు....ఆ తరువాత బుచ్చిరెడ్డికి ఎన్నో జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

నిజానికి బుచ్చిరెడ్డి శంకరయ్య దిగజారి పోయాడనుకున్నాడు. శంకరయ్య కురుపెకట్టె తీసుకొని ఎకరం కోండ్ర లేశాడు. "నీనుంచేమయితదె లచ్చిరెడ్డి అన్నా రాకపాయె." శంకరయ్య.

ఆ పొడిమాటలకే బుచ్చిరెడ్డి గుండె రెపరెపలాడింది .... ఇన్ని రోజులు అందరు దేనికో దానికి లొంగిపోయిన వాళ్ళగానే చూశాడు. అందరు మాకేమస్తదనే లెక్కలు కట్టేవాళ్ళే అనుకున్నాడు.

కాని వీళ్ళంతా నెత్తురు మాంసాలున్న మనుషులే....వాళ్ళకు చెప్పలేనన్ని బాధలు, బంధాలున్నాయి.

ఆ ఆలోచన తనకే కొత్తగా అన్పించింది.

పంచె ఒడి కట్టుకొని పిడికెడు పెసల్లు తీసి నేలమీద జల్లాడు. ముసలితనం వలన చెయ్యి వనుకుతోంది. పెసల్లు కోండ్రలో పడటంలేదు.

"ఎవలనన్న కైకిలి పెట్టకపోయినా? మనుసాగక వచ్చినవ్ గని-" శంకరయ్య పెసల్లుకూడా తనే అలికాడు.

బుచ్చిరెడ్డి ఒక్క మాట మాట్లాడలేదు. ఎన్నెన్నో చెప్పాలని ఉన్నది. ఈ ఆరేండ్ల కడుపుల ముచ్చెట్లు ఊరికి సంబంధించినవి. మూడేండ్ల ముచ్చెట్లు వాళ్ళ రెక్కల్లబొక్కల్ల మెదిలిన చిన్న కొడుకు గురించినవి.

శంకరయ్య మళ్ళీ నాగలిపట్టాడు. కొమురమ్మ మక్కలేస్తున్నది.

"పాపం నలుగురు కొడుకులుండి ముసలోల్లిద్దరు గీఊళ్ళె ముసలి గువ్వల తీర్గున్నరు," కొమురమ్మ.

శంకరయ్య మాట్లాడలేదు.

"పెద్దకొడుకు ఓరంగల్లుల పెద్దనౌఖరేనటగదా! అడికన్న పోతేంది?"

"మట్టిని నమ్ముకున్నోడు అడికిబోతె పిస్సలపడ్తడు"

"మరి లచ్చిరెడ్డన్న ఇల్లు పట్టుకొని ఉంటేంది?"

"ఉండనిత్తరా? పోలీసోల్లు-మీ తమ్ముడేడని బెదిరిచ్చుడు. ఎన్ని పారీలు తాన చుట్టూ తిరిగిసావలేదు."

"చిన్న పొలగాడు ఇప్పుడు ఏడున్నడో-అయినె పోయినకాన్నుంచి మన ఊళ్ళె—"

"నాకే మెరుక?"

"అబ్బో నీ కెరుక లేకుంటుంటదా? చెప్పవుగని."

"నాకు చెప్పిపోయిండా? ఏంది?"

"అక్క డెక్కన్నోని నూటయాభై రూపాల సాక్షి తలిగే అవుతల జేల్లున్నడట-తండ్రికి ఉత్తుర మేసిండట."

"నీ కెట్ల తెల్సిందే?"

"చింతకింది రాయక్క నళ్యం దంచుకోనుబోతె సుగుణవ్వ చెప్పుకొని ఏడ్సిందట-బొగని-మీరేం మనుసులు. అయినె కొడుకున్నంత సేపు వాళ్ళింటికి బోతిరి. ఆయింక బందయితిరి. ముసలోడు నాఎరుకలనుంచి నికార్సుమనిషి. మీరంత-అయన కాల్రెక్కలిరిపిత్తిరి."

శంకరయ్య దీనికేమి జవాబు చెప్పలేదు. అతనిదగ్గర జవాబులేదు. ఇవ్వాళ్ళ పరిస్థితి మారింది....

భర్తమౌనం చూసి "ఎట్లయినా ఓడ దాటేదాక ఓడమల్లప్ప ఓడ దాటినంక బోడ మల్లప్ప అంటే ఎట్ల....తిరుపతిరెడ్డి దొర-అనింట్ల పీన్గెల్ల ఆడు ఏ పట్నంల సచ్చిండోగని ఆడు ఊళ్ళెరోజుకో జగడం—పూటకో పంచాదు బెట్టిచ్చె. నా కెరుకున్న కాడికెల్లి గీ ఊళ్ళె దొరకు దండం బెట్టంది గీ బక్కముసలి పెద్దనాయనే. అయినె మన అందరితోపాటు దెబ్బలు దినె తన్నులు దినె జేల్లబడె. అపారి మతికత్తె పెయ్యంత గొగ్గరి త్తది." కొమురమ్మ.

గుంటుక వెంబడి ఊగుతూ నడుస్తున్న బుచ్చిరెడ్డికి సరిగ్గా ఇలాంటి ఆలోచనలే వచ్చాయి. స్కైలాబ్ కూలి ఊళ్ళమీద బడుతదని ఊళ్ళల్లో పెద్ద దుమారం. అందరు ఎప్పుడు సత్తమోనని కోళ్ళు గోసుకున్నారు. పూట్‌గా తాగారు. తాగని పిల్లలు కొందరు హరిజనవాడకు దారిగురించి తిరుపతిరెడ్డిదొర పెరడి బండగోడ విచ్చేసిండ్లు- దారి చేశారు. మిట్టమధ్యాహ్నం ఆ కబురుచేరి ముగ్గురు పోలీసులువచ్చి

శంకరయ్యను తన చిన్నకొడుకు నిరంజన్‌రెడ్డిని పట్టుకున్నారు. మాటా మాటా పెరిగింది. పోలీసులు వొదులలేదు. రెచ్చిపోయిన జనం మీదబడి కొట్టారు. బట్టలు చింపేశారు. వాళ్ళువెళ్ళిపోయి మునిమాపు జీబువచ్చింది. పన్నెండుమంది పోలీసులు వచ్చారు. వాళ్ల వస్తారని తెలిసే ఆడోల్లు కారంపొడి రోకండ్లు పట్టుకున్నారు. వాళ్ళందరిని నడిపింది కొమురమ్మే. అప్పుడు ఆరునెలల గర్భవతికూడా. తుపాకులు ఎత్తకుండానే ఊరుఊరంతా కలిసి పొల్లుపొల్లు పోలీసోల్లను గొట్టారు.

ఆ తరువాత ఊరు ఊరంతా గుడిమెట్టుబట్టింది. పోలీసులు తనను రక్తాలు కారంగ కొడుతూ ఠానాకు పట్టుకపోయారు. చెయ్యి విరిగింది. రక్తామండలం.

బుచ్చిరెడ్డి నుదురుకు పట్టిన చెమట తుడుచుకున్నాడు. అంతా కలిపి ఇరువై సుట్లన్నా గుంటుకు కొట్టలేదు.

అంబటేల్లయ్యింది. శంకరయ్య కొమురమ్మ కనిపించలేదు. అరెకరంమక్క లేసి వెళ్ళిపోయినట్లున్నది. బాగా చీకటి పూటనే నాగలి కట్టినట్టున్నది.

దప్పి అయినట్టనిపించి బావిదగ్గరకు నడిచాడు. దిగుడుబావిలోకి దిగి నీళ్ళుతాగి ఒడ్డెక్కేసరికి పానం చిత్తరొత్తైంది. ఎండ అగాంచి కొడుతోంది. దక్షిణంవేపు గుడిమెట్టుమీద మబ్బులు అదరబాదరగా పరుగెత్తుతున్నాయి.

తన పెరటి నానుకుని ఉన్న తిరుపతిరెడ్డి ఇరువై ఎకరాల పెరట్లో తంగెళ్ళు మొలిచాయి. అందులోనే గొల్లవాళ్ళు గొర్ల మేపుతున్నారు. దూరంగా కనిపించే ఈమలవాగు బండునుండి ఎవడో గొల్లవాడు కేకవేశాడు.

అక్కడెక్కడో తీతువపిట్ట గూస్తోంది.

మళ్ళీ ఎండకాలం లాగే ఎండ కాస్తోంది. పెళ్ళగించిననేల ఎండలో నల్లగా మెరుస్తోంది.

జామచెట్టు నీడకు బుచ్చిరెడ్డి కూర్చున్నాడు.

బనీను జేబులోనుండి బాగానలిగి పోయిన ఉత్తరం తీసి అది తన కొడుకు గుండెకాయ అన్నట్లు రెండు చేతుల్లో పట్టుకొన్నాడు.

ఆ ఉత్తరం పదిమార్లో ఇంకా ఎక్కువగానో చదువుకున్నాడు.

"మేం పట్టుబడి ఆరునెలలైంది. మూడుగజాల పొడుగు రెండు గజాల వెడల్పున్న గదిలో ఇద్దరం ఆరునెలలనుండి ఉంటున్నాం. మాకు భాషరాలేదు .... ఇక్కడినుండి విశాఖపట్నం ఏదో కేసంట తీసుకపోయారు.

ఆ తరువాత ముసలాయన కళ్ళు మసకేసి పోయాయి. "నీ ఆరోగ్యం బావుందా ? నువ్వు అద్దాలు కొనుక్కున్నావా ?" నిజానికి ఈ వాక్యాలు అతనికి కన్పించలేదు.

తను గత యాభయేండ్లనుండి తలవంచకుండా బతికాడు. ఊళ్ళో అందరు తలవంచి తనువంచనందుకు దొర తన కులస్తుడే పాలివాడే అయినాకూడా దెబ్బలు కొట్టించాడు. తన అన్నదమ్ములు తన్ను ఈసడించుకున్నారు. తనస్వంత తమ్ముడే తలవంచి అమీన్ ఉద్యోగం సంపాదించాడు. చివరకు తన కొడుకులు "బాపూ నీ కెందుకే. అందరు తందానా అంటే నువ్వు తానే తందానా అంటే కాదా ? ఉప్ప రోల్లు, గొల్లోల్లు, కాపోల్లు, మాదుగులు, మన్నేలజోలి నీకెందుకు ఎవడేగంగల కలిస్తే నీకెందుకు ?" అన్నారు.

కాని ఒక్క చిన్నకొడుకు తన తండ్లాట అర్థం చేసుకున్నాడు.

"మనిషి బతకడం అంటే ఏంది ?" బుచ్చిరెడ్డికి మళ్ళీ అనుమానం కలిగింది. మళ్ళీ వెనుకటి ఆలోచనల్లోకి కూరుకపోతున్నాడు. నిస్సత్తువగా అయిపోతున్నాడు.

బుచ్చిరెడ్డి లేచి నిలుచునేసరికే శంకరయ్య గుంటుకుతెచ్చి తన పెరడిలో ఆపి బావికాడికే వస్తున్నాడు.

బుచ్చిరెడ్డికి కడుపు దేవినట్లనిపించింది.

సద్దిమూటదెచ్చి బావిదగ్గరపెట్టి, "నువ్వేం ఫికరుపడకు బాపూ- కాపురాయ లింగన్న వస్తానన్నాడు. పెసల్లు అలుకుతం" అన్నాడు.

"వద్దు శంకరీ! సత్తవదుత నేనే అలుకుత".

"సచ్చెడెందుకు బాపూ" బుచ్చిరెడ్డిని ఆ వూరి వాళ్ళంతా అట్లాగే పిలుస్తారు

బుచ్చిరెడ్డి మాట్లాడలేదు.

"ఓ బొమ్మర్ది - ఏడగుంటుకు కొట్టాలే" పెరట్లో నుండి కాపోల్ల రాయలింగం కేకేశాడు.

శంకరయ్య వెళ్ళి గుంటుకు పట్టాడు.

ఆలోచనలు కట్టిపెట్టి బుచ్చిరెడ్డి గుంటుకుకాడికి నడిచాడు.

0 0 0

ఆకాశంలో చిక్కగా మబ్బులు పట్టాయి. వాతావరణం ఉక్కగా ఉన్నది. బుచ్చిరెడ్డి అడ్లు అలికాడు. పెసల్లు అలికాడు. ఇంటిదగ్గర దబ్బబాగుచేశాడు.

ఉదయం పదకొండు గంటలకు అతని నడిపికొడుకు లచ్చిరెడ్డి వచ్చాడు.

"వచ్చినవ కొడుక- పాండవులకు వనవాసం కష్టాలచ్చినట్లు మనకు ఎన్ని తిప్పలు వచ్చెకొడుకా ? ఇంటికాడ కోడలు, మనమడు బాగున్నారా? కొడుకా" సుగుణమ్మ లచ్చిరెడ్డి ఒళ్ళంతపునికి చూసింది.

బుచ్చిరెడ్డి పట్టి చేతులతోనే వచ్చాడు. అతనికి కొండంత ధైర్యం కలిగింది.

సుగుణమ్మ కళ్ళల్లో జలజలనీళ్ళు పొంగినయ్. ఆమెకు చిన్నకొడుకు జ్ఞాపకం వచ్చాడు.

లచ్చిరెడ్డి ముఖంలో మార్పులేదు. లచ్చిరెడ్డి ఒడ్డుపొడుగు మనిషి. కోల ముఖం. కొద్దిగా గడ్డం పెరిగున్నది. అరుగుమీద మంచాలో తలపట్టుకొని కూర్చున్నాడు.

కొడుకు వ్యవసాయపు పనులగురించి అడుగుతాడని తాను అన్నీచేసి పారేసినట్లుగా చెప్పాలని బుచ్చిరెడ్డి ఉబలాటపడ్డాడు .... అంతకన్నా ముఖ్యంగా అతనికి కోరాపూట్ జైలునుండి కొడుకు రాసిన ఉత్తరం జ్ఞాపకమొచ్చింది. అదితీసి చేతికిచ్చాడు.

"వాడు ఎండలబడి వచ్చిండా ? లేరా కాళ్ళు కడుక్కో- అన్నంతిను" సుగుణమ్మ.

లచ్చిరెడ్డి ఆ ఉత్తరం చదువుకున్నాడు. లచ్చిరెడ్డి ముఖం వానమబ్బు కమ్మిన ఆకాశం తీరుగై పోయింది. మంచాల్లోనుండి లేవలేదు.... తలవంచుకొని కాసేపు కూర్చుండి ....

"వనమిడిసిన కోతి తీర్గయింది. పెద్దన్నకు వెయ్యిలకు వెయ్యిలు బెట్టి చదివిచ్చిండ్లు. ఏరంధీ రవుసు లేకుంట బతుకుతండు. నాఎనుకోడు చదువుకున్నడు. చిన్నోడు చదువుకున్నడు, ఎటుగాకుంట జేసిండినన్నే. ఈ ఊళ్ళెనన్న సత్తవడుత బతుకుదామంటే వాడు సంఘమో సంఘమంట బెట్టిండు. బాపుజబ్బ లెగిరేసిండు. ఎటు పోకుంట నాబతుకే తెర్లయిపోయింది". లచ్చిరెడ్డి గొంతు అంతకంతకూ బలహీనమై పోయింది.

ఆ మాటకు బుచ్చిరెడ్డి విలవిలలాడిపోయాడు.

"నన్నెక్కడకాకుంట జేసింది బాపే" లచ్చిరెడ్డి వెక్కివెక్కి ఏడ్చిండు....

"అందరు బాపునే అనండ్లిరా ?" సుగుణమ్మ ఏడుపుగొంతుతో- బుచ్చిరెడ్డికి ఆమాటకాదు. అరుగుమీద సొమ్మసీలి కూర్చున్నాడు.

"నాపాలు నేను అమ్ముకుంట- మా అత్తగారింటకాడ కుక్కబతుకైపోయింది."

ఈ మాటకు విలవిలలాడిపోయాడు బుచ్చిరెడ్డి.

లచ్చిరెడ్డి ఇంకా ఏడుస్తూనే ఉన్నాడు.

బుచ్చిరెడ్డి "లచ్చన్నా ! అమ్ముకోరా ! భూములు జాగలు ఇండ్లు అన్ని అమ్ముకో- సాలకపోతే- మీ అమ్మను నన్ను అమ్ముకో" అని లేచి పశువుల కొట్టం లోకివచ్చి గడంచలో వెల్లకిలా పడుకున్నాడు.

లచ్చిరెడ్డి ఇంకా ఏదో అంటున్నాడు. "వాళ్ళ రోజుకొకన్ని చంపుతండ్లు — ఊళ్ళకు ఉగ్గం వచ్చింది. మారే అటుగానోడు ఇటుగానోడు బతుకవశంగాదు.... వాళ్ళ తీసుకపోయి చంపుతరు.... వాడు మారాజు తీర్గపోయిండు.... వానిమీదికోపం నాయిన్నను నన్ను తీసుకపోయిదంచిరి. ఈడ ఎట్లుండుమంటవే అమ్మ"

ఆ తరువాత ఇద్దరి ఏడుపులు వినిపించాయి.

ఉరుములు ప్రారంభమయ్యాయి. చింతలు జయ్యిజయ్యిన వంగుతున్నాయి. తాడిచెట్లు ఒకటే గలగల. గాలిమోతకు ఉరుములకు ఊళ్ళె ఎవరిపిల్లో భయపడి ఏడుస్తోంది.ఎవడో వీధిలో 'గుంటుకలకు పోయినోళ్ళు గుద్దుకుంటచ్చిరి. నాగండ్లకు బోయినోళ్ళు నవ్వుకుంటచ్చిరి' అంటూ తపతప్పకాళ్ళు పడుతుండగా పరుగెత్తు తున్నాడు....

తప్పడతప్పడ గవ్వలంత చినుకులతో ప్రారంభమయ్యింది వాన.

ఈ చప్పుళ్ళమధ్య- బుచ్చిరెడ్డికి ఎన్నెన్నో జ్ఞాపకం వచ్చాయి.

తన కొడుకు ఒక్కడు పార్టీలో కలిసిపోతే తన కుటుంబమేకాదు. ఊరు ఊరంత గాలికి మొదలంటా చెట్టూగినట్లు ఊగిపోయింది. తను తన జీవితకాలమంతా దొరలను ఎదిరించాడు. దానివలన తనే తన్నులుతిన్నాడుకాని- ఊరుకేంగాలే— కాని ఇప్పుడు ఇట్లా ఎందుకౌతున్నది.

అంతెత్తు, వెడల్పుముఖం, బొద్దుమీసాలుగల నిరంజన్‌రెడ్డి బుచ్చిరెడ్డి చిన్న కొడుకు తనపక్క నిలుచున్నట్టే అన్పించింది.

ఊళ్ళో ఇరవై కుటుంబాలదాకా రెడ్డికుటుంబాలున్నాయి. అందులో నాలుగు కుటుంబాలు తిరుపతిరెడ్డివి.... ఆ నాలుగు కుటుంబాలుతప్ప మిగతా పదహారు కుటుం బాలు కులంరీత్యా రెడ్లే అయినా స్థాయిరీత్యా మిగతా రైతులతోపాటే- చాలామంది

ఏదో వొకరకంగా తిరుపతిరెడ్డికి తలవంచారు. శేరిదార్లుగా మారారు. ముకుందరెడ్డి తనలాగే తలవంచక- గోదావరిఖనికి వెళ్ళిపోయి బాయిపని చేసుకుంటున్నాడు. అతని బిడ్డ సుమతి. ఆమెభర్త పార్టీలో కలిసిపోయాడు.

తనతమ్ముడు ఈ గొడవలుపడలేక చదువుకున్నడు కనుక పోలీసు ఉద్యోగం దొరికి వెళ్ళిపోయాడు. వాడు అమీనయ్యిండు. వాడికి పిల్లలు లేకుంటే నిరంజన్‌రెడ్డిని సాదుకం ఇచ్చారు.

అక్కడవాడు రాజభోగాలే అనుభవించాడు. కాని అక్కడికన్నా వాని ధ్యాసంతా ఊరిమీదనే- ఉప్పరివాళ్ళపిల్లలతో ఆడటం.

బుచ్చిరెడ్డికి మూడేండ్లక్రితం డిపార్టుమెంటు బాధపడలేక రాజీనామా చేసిన తమ్ముడు జ్ఞాపకంవచ్చాడు. వాడి మూలకంగా ఆ భార్యాభర్తలిద్దరు ఎప్పుడు తగువులే -

"నిజంగానే నిరంజన్ వీళ్ళందరి కుటుంబాల్లో చిచ్చు రేపాడా ?"

వర్షం పెద్దదయ్యింది. వాకిట్లో నీళ్ళు పారుతున్నాయి.

పెరడిదగ్గర కరంటు మోటార్ షెడ్లో మీటింగు బెట్టారు. తనకు తెలియని వాళ్ళు నలుగురు వచ్చారు. అందులో బుచ్చిరెడ్డి వయసున్న ముసలాయన—ఈ ముసలాయన కేంబొయ్యేకాలమో అర్థంకాలేదు.

తనను కావలుంచారు. వాళ్ళు మాట్లాడుకుంటూ ఉండగా నిరంజన్ తనదగ్గర కూర్చున్నాడు. తనధ్యాసంతా ఆ నలుగురిమీదే-తనను అటునుండి మళ్ళించడానికి.

"బాపూ ఓ పారి ఏమయ్యిందో ఎరికేనా ?"

"నాకెట్ల తెలుస్తుందిరా ? నాది గొడ్డటి పురాణం. నా కెరుకున్నదల్లా మాటంటె పడకపోవడం."

"ఎవలంటె"

"మనూల్లె రైతులు నన్ను ఎందుకంటారు ?

"మరి ఎవలంటారు ?"

"వాడేదొర- అందరితీర్గ నేను కోతిదండాలు బెట్టాలె. వాడు రెడ్డిపుటుకే బుట్టిండు నేను గదేకులం. నేను కట్టంజేసుక బతుకుతున్నవానికి మాదుగులు మన్నేల తీర్గబాంచెనంట ఎందుకు బతుకాలె"

"బాపూ మాదుగులు మన్నేలు బాంచెనెందు కంటరే ?"

"ఈ ప్రశ్నకు బుచ్చిరెడ్డి తికమకపడ్డాడు.

"అదట్లాపోనియ్యి, తిరుపతిరెడ్డికి నువు దండం బెట్టలేదనే కోపమా ? మరి మా మగులు మన్నేలు దండం బెడుతరుగదా ? వాళ్ళవాడకు వారెంమ కియ్యలేదు.... ఉప్పరోల్లకు ఇటుక జేసుకుంటె బట్టికింతని ఎందుకు గుంజుకున్నడు. ఎందరి భూములు గుంజుకున్నడు...."

"నువ్వు దండం బెట్టనందుకే నిన్ను కొట్టించిండనుకున్నవ్- కని మన గీ బాయికాడి పెరడి పదెకరాలంటివి. ఇప్పుడు నాలుగెకరాలు లేదు. నువ్వు కేసులకు దిర్గి అమ్మినవ్-దొరకుగాదు. అయ్యోరిపంతులుకు. అయ్యోరు పంతులు మరునాడే తిరుపతిరెడ్డి కిచ్చిండు. బాపూ నువ్వేకుల మన్నదిగాదు. నువ్వొక్కనివే ఎదురునిలిచిన పన్నదిగాదు. నువ్వు తలవంచలేదు. నిజమేకని" ఎందుకో నలుగురు పిలిస్తే వెళ్ళి గంటతరువాత వచ్చిండు.

"ఓపారి ఏం జర్గిందంటే....మనూల్లె కొట్లాటబడ్డంక నేను ఎల్లిపోయిన్నా. నేను పెద్దపెల్లి ఆవల తిరిగిన - ఏ వూరని అడుగకు. నేను గౌండ్లోల్లింటికాడ ఉండుడు. అయినె బావనురిదని చెప్పిండు. తాళ్ళయితే ఎక్కరాదు....కని కల్లు కుండలు మొయ్యబెట్టిండ్లు ధుత్తెరి గిదేం పార్టీపని అనుకొని కోపంగుండె - ఓనాడు కాగంతకుండ సుట్టబట్ట బెట్టుకొని నెత్తిమీద బెట్టుకున్న. అయితె చెప్పలేదుగద- మనూరితీర్గనే లొల్లిబడి పోలీసుక్యాంపు బెట్టిండ్లు. ఆ వూల్లెమల్ల అందరిని కుప్ప జెయ్యాలె....మునుపటితీర్గపోతే కలుపది. కుండనెత్తిమీద బెట్టుకొని నడుస్తున్న. మెద నరాలు జువ్వజువ్వలాడుతున్నయ్. తాటితోపుకు ఊరికి మద్దెన మన అగుతీర్గనే ఈదుల వాగున్నది. అక్కడివచ్చేటాల్లకు నాకు ఎక్కడలేని కోపమొచ్చింది. రెడ్డి పుటుక పుట్టుదేంది ? కల్లుకుండలు మోసుదేంది ? కల్లుకుండ ఎత్తేసిన - పార్టీవద్దు మన్నద్దు అనుకున్న-ఎందుకో బాగా ఏడుపువచ్చింది. ఎటుగాకుంటయిన్నానని, చిన బాపు తిట్లు జ్ఞాపకం వచ్చినయి. వాగొడ్డుకు కూర్చున్న, కంజీకటయ్యింది. అంతలోనే నేను ఎంతకు రాకపోయేసరికి ఆ గౌండ్లాయన అదుర్దాపడి ఏం జరిగిందోనని, పోలీసులుగిన పసిగట్టిండ్లోమోనని ఎగపోసుకుంట ఉరికచ్చిండు. నన్ను చూడంగనే నా మీదపడి పెయ్యంత పునికిండు. కన్నీళ్ళతో నా కదుపుల తలబెట్టిండు....రుమాలుతో ఒళ్ళు తుడిచిండు. బాపూ నాకు చిన్నప్పుడు నీ పక్కలో పడుకున్నట్లు- బాపూ చిన్న బాపు బాగాతిట్టి ఏడిస్తే సైకిలు కొనిచ్చి నేను నిదరపోయినప్పుడు నన్ను పునికి నట్టు...."

113

''బాపూ నేను పోతున్ననే.''

బుచ్చిరెడ్డి ఉలిక్కిపడ్డాడు. వానవెల్సింది. కొద్దిగా తుప్పరపడుతోంది. లేచి నిలుచున్నాడు. ఏమాట తోచలేదు.

"మనకట్టాలు కడతేరి తమ్ముడింటికత్తె వెంకటేశ్వరస్వామికి అందరిని తీసుకత్తనని మొక్కిన కొడుకా! జేగరత్తగపో."

"నా మనసు మంచిగలేక ఏదో అన్న బాపు. తమ్ముని దగ్గరికి మన సత్తెన్నను తీసుకుపో. అన్నదగ్గర అయినపందలడిగి పంపిత్త. పది దినాలనుంచి అందరం అత్తామనుకుంటన్నం. ఇంతట్ల వాన్నైవనో్న సంపిరి. ఊళ్ళల్ల ఉసికి ఉడుకుతంది. మల్ల పదిరోజులకత్త."

బుచ్చిరెడ్డి కలలో నడిచినట్లుగా కొడుకువెంట వాకిలిదాకా నడిచాడు.

వాళ్ళు వీధిమలుపు తిరిగి మూడు పానాదులదాకా వచ్చారు.

సుగుణమ్మ ఏదో చెప్పుతూనే ఉన్నది. బుచ్చిరెడ్డి నీళ్ళ కాలువల్లో అడ్డకట్ట లేసి ఆడుకున్న పిల్లలను చూస్తున్నాడు....అతని కళ్ళల్లో ఊరిన నీళ్ళు — జ్ఞాపకాలు మరిచిపోదామని....

సుగుణమ్మ ఆగిపోయింది. బుచ్చిరెడ్డి లచ్చిరెడ్డివెంట చాలాదూరం వచ్చాడు.

ఆంజనేయునిగుడి దగ్గర లచ్చిరెడ్డి ఆగి తండ్రిని ''ఇగపోయే బాపూ'' అన్నాడు.

బుచ్చిరెడ్డి కొడుకుదగ్గరిదాకా వచ్చి "మిమ్ములందరిని పిల్లజెల్లాతోని బతుకాలనే పెంచిన - కని....నాకు తెలువకుంటనే గిట్లయ్యింది. చిన్నోడు మిమ్ములనెప్పుడు ఆ మాటకత్తె ఈ భూలోకంల ఎవలను అసినిత్తని మాటనలే. వానివారి మంచిదో సెడ్డదో నాకెరకలే. వానిమీద కోపం బెట్టుకోకు." ఇంకా చాలా చెప్పాలనుకున్నాడు చిన్నకొడుకు హృదయం తనకు మాత్రమే తెలిసిన హృదయాన్ని విప్పాలనుకున్నాడు. తన మొత్తం బతుకులో ఇలా నెమ్మదిగా మాట్లాడి ఎరుగడు. ఈ తీరు తనదికాదు.

''నాకు వాడు తమ్ముడుకాదే. ఏంజెయ్యాలె బాపు నా మనుసంతా ఎలుగడి బడ్డట్టుగున్నది" లచ్చిరెడ్డి చరాచరా వెళ్ళిపోయాడు.

బుచ్చిరెడ్డి హనుమాండ్ల గద్దెమీద కూర్చున్నాడు. గాలికి బొడ్డుమల్లె చెట్టు మీదినుండి వాన చినుకులు టపటప రాలుతున్నాయి.

తడిసిపోయి గుడ్డలు ఒంటికి అతుక్కుపోయి — పనులు సాగక గుంటుకలు, నాగండ్లు బజాట్లో గిరుతుండగా చెక్కుకపోయిన చెంపలవాళ్ళు, ముఖాలమీద నెత్తురు లేనివాళ్ళు వస్తున్నారు.

చంకల్లో పిల్లలేసుకొని ఇంటిదగ్గర కావలున్న కొంచెం పెద్దపిల్లలు వీధుల్లోకే వచ్చి తల్లులకిస్తున్నారు. అరుపులు, పిలుపులు-ఎడ్ల కాలిగిట్టల చప్పుడు, వర్షానికి తడిసి రెక్కలార్చుకుంటూ ఎగిరే పక్షులు.... ఈ మొత్తం శబ్దప్రపంచం తనదికానట్టు-ఇందులో తను లేనట్టు రాతిస్థంభానికి జేరగిలబడి కూర్చున్నాడు....

తన చిన్నకొడుకు మళ్ల ఊళ్లెకువస్తాడా ? వచ్చి పెండ్లిచేసుకొని అందరిలాగే బతుకుతాడా ? పెళ్ళిచేసుకున్నాడంటారు ? ఇందాక బాయికాడి మీటింగులో తెగిపోయిన ఆలోచన గుర్తొచ్చింది. వాడు తన అనుభవంద్వారా తన లోపమేమిటో ఎత్తి చూపాడు. తన కుటుంబం మొత్తం ఆఖరుకు భార్య, తమ్ముడు పెద్దకొడుకు చిన్నకొడుకు అందరు తను తిరుపతిరెడ్డికి లొంగిపోతే తమ బతుకు ఇట్లా ఉండకపోవునన్నారు. తిరుపతిరెడ్డి ఊరువిడిచి వెళ్ళిపోయిండు. ఇప్పుడు తమ్ముడు చెయ్యిబట్టే తమ బతుకు అల్లకల్లోల మయ్యిందంటున్నారు. కాని వాడు ఏమన్నాడు. ఆ అల్లకల్లోలం మనుషుల్లోకాక మనుషుల బతుకు తెరువులో ఉందన్నాడు. తిరుపతిరెడ్డికి లొంగినా లొంగకపోయినా రైతు బతుకు ఇంతే - కూలీలబతుకులు అంతే. కొట్లాట వీళ్ళకు లేనిది వాడికున్నదాంట్లో ఉన్నది. కులం ఒక్కటే అనికాదు.

అతనికి చివరిసారిగా మహారాష్ట్రలో కొడుకును కలిసింది జ్ఞాపకం వచ్చింది.

అప్పుడు ఇట్లాగే జైలునుండే ఉత్తరం రాసిండు. అటడిగి ఇటడిగి పోయేసరికి రెన్నెల్లుపట్టింది.... తనకు బేల్ ప్రయత్నం చేయమన్నాడు. తనవెంట పెద్ద కొడుకు వచ్చాడు.

ఆరునెలలు తిరుగగా తిరుగగా బేల్ దొరికింది. జైలునుండి విడుదలయ్యేసరికి సాయంత్రం అయిదయ్యింది. రైలుస్టేషన్‌కు పోదామన్నాడు తను.... రాత్రికి బండున్నది అంతదాకా స్టేషన్లో కూర్చుండాలెనని తనను ఒక మరాఠీ పంతులింటికి తీసుక వెళ్ళాడు. అక్కడ పిల్లలు, ఆ ఇంటామె ఒకటే హడావిడి పడ్డారు. వాళ్ళ స్వంత తమ్ముడే వచ్చినట్లుగా. వాళ్ళతో నవ్వుతూ ఆడుకున్నాడు. తనకు ఆ భాషరాక చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

కాసేపటికి నేలమీద గోడనానుకొని కూర్చుండి-

"బాపూ" అన్నాడు ఆ పిలుపు కొత్తగా వింతగా ఉన్నది.

"బండెప్పుడురా నిరంజన్." అప్పటికి రాత్రయిపోయింది.

వాళ్ళు తిండికి పిలిచారు. ఆ పంతులు ఎటోపోయి వచ్చాడు.

తిండితిన్న తరువాత డాబామీదికి తీసుకవెళ్ళి తెల్లగా పిండారబోసినట్లుగా కాసే వెన్నెల్లో "బాపూ" అని ఇందాకటి పిలుపే పిలిచాడు. అప్పుడర్థం కాలేదుగాని-ఇప్పుడు వాడేదో చెప్పదలుచుకున్నాడు. ఆ గొంతునుబట్టి వాడేమి చెప్పగలడో అర్థమయ్యింది.

"నిరంజన్- చిన్నబాపు ఉద్యోగం రాజీనామా ఇచ్చిండు. మీ చిన్నమ్మ ఏడ్చేడ్చి దవాఖాన పాలైంది. మీ అమ్మ .... నీ కాలుకు ఆపరేషనయ్యిందంటివి. మనిషివి సగమైపోయినవ్.... నువ్వు అడవుల పొన్నతిర్గలేవు. అదిగాక నీకన్న పెద్ద లీడరు జయరామ్‌రెడ్డి" తను చెప్పవల్సిన విషయాలు ఎక్కడ మర్చిపోతాడేమొనన్నంత గాభరాగా చెప్పుకొచ్చాడు.

తలవంచుకొని అన్ని విన్నాడు.... వాడు ఏదన్న మాట్లాడుతే ఎన్నివాదాలు చెప్పాలో తను సిద్ధంచేసుకొనే ఉన్నాడు.

"బాపూ నువ్వు యాభయేండ్లు తిప్పలువడ్డవి- రెడ్డివైపుట్టి పౌరుషం కోసం కాదు.... లొంగిపోతకాదు.... అంతకన్నా ఏ రైతుకు తిప్పలు లేకుంట బతుకవశం గాదుగన్క-."

ఈప్రశ్నా? ఇది జవాబా? తను నిరుత్తరుడయ్యాడు.

"బాపూ తను పుట్టి పెరిగిన వాతావరణంలోనుంచి తనకు ఇష్టమున్నా కష్టమున్నా మనిషికి ఒక్కొక్క బతుకు ఖరారై పోతుంది. నేను ఉద్రేకంతోనో, ఆవేశంతోనో ఈ మార్గం ఎంచుకున్నది కాదు. పోనీ నీమాటమీద వస్తాననుకో ఏమౌతుంది? ఆంధ్రా పోలీసులు నన్ను చంపడం ఖాయం లేదా మళ్ళీ జైలు .... నారాయణరెడ్డి నీకు ఎరికేననుకుంట ఇప్పుడేంజేస్తండు.... బాధకాగలేక రహస్యాలు చెప్పిండు. దొళ్ళి పోయిండు. ఇప్పుడు పోలీసోల్ల పెట్టుకొని బతుకుతండు."

"అదిగాదురా? మొన్న జయరామ్‌రెడ్డి కల్సిండు.... భూములు, పంచాదులు, మనుషులు ఒళ్ళల్ల ఉంటే మీరుగీ అడివిల."

"ఇంకేమన్నడు."

"జగిత్యాల తీరుగ మల్ల రైతుకూలీ సంగాలు బెట్టాల్నట."

"పెట్టి"

"కొట్లాడాల్నట."

"సరే ఎవలద్దన్నరు?"

మళ్ళీ తనకు మాటలు దోయలేదు.

"బాపూ అదంత పెద్దకథ- ముంగటికి వోయినాకొద్ది పద్దతి మారుతూఉంటది... కాదు ఎనకటి తీర్గనే ఉండాలంటారు కొందరు. వాడు ఎనుకటితీర్గ లేనప్పుడు మనం ఎట్లా ఉంటం.... వాడు సి ఆర్ పి తెచ్చినంక- దొరలు ఊళ్ళిడిచివోయి వోలీసులే ఊళ్ళేలినంక- మునపటి తీర్గ సంగాలుండయి."

వాడురాడని అర్థమైపోయింది.

కాని ఆశచావదు. ఈ ఆరునెలల తిర్గడానికి అర్థమేమిటి?

"నాయనా నిరంజన్...." తనగొంతు పూడుక వోయింది.

అంతలోనే డాబామీదికి ఎవరో వస్తున్న చప్పుడు. మరాఠీ పంతులు వచ్చారు.

ఆ పంతులు, నిరంజన్‌రెడ్డి ఏదో మరాఠీలో మట్లాడుకున్నారు. మరాఠీ పంతులు వెళ్ళిపోయాడు.

"బాపూ రైలుకు మన ఆంధ్రా వోలీసులు వచ్చిండ్లట. రైలు ఆలస్యం అయ్యిందట- నాకు బేల్ ఇప్పించిన వకీలు ఇంటికి వోయిండ్లట- ఆ వకీలును తీసుక వోయి ఠానాలో వేసిండ్లట-" మళ్ళీ ఏమనుకున్నాడో ఏమో.... కాసేపాగి.

"పెద్దన్నకు చెప్పు- నాకోసం పైసలు ఖర్చుబెట్టిండు. అమ్మకు చెప్పు ఎప్పుడో వచ్చికలుస్త. తప్పకుండవచ్చి కలుస్త" మాట్లాడేది అయివోయింది. వాడెటో ఇప్పుడే వోవడానికి తయారుగున్నట్లు తోచింది.

ఇద్దరు డాబాదిగి వచ్చారు. ముందుగదిలో ఇంకా మీసంరాని పిల్లవాడు ఎదురు చూపులుచూస్తూ కూర్చున్నాడు.

"బాపూ. వాడు నావెంటరాలేదని చెప్పు. నడిపన్నను వారంపది దినాలు ఎటన్నవొమ్మని చెప్పు. అయింకమర్చివోతరు". తయారై వోబోతూ "చిన్నాయన, చిన్నమ్మకు నేను చెప్పేదేమున్నది. నేను మీకన్నవాళ్ళను బాగా కష్టపెట్టానని అనుకుంటరు...." వెన్నెల వెలుగులో వాళ్ళిద్దరు వెళ్ళిపోయారు.

బుచ్చిరెడ్డి ఎందుకో పొడుగ్గా గాలిపీల్చి లేచి నిలుచున్నాడు. కాళ్ళ పట్టేసి నయ్. హనుమాండ్ల గద్దెదికి బజార్లోకొచ్చి నిలుచున్నాడు. పడమటిదిక్కు మబ్బు మాయలేని సూర్యుడు- గుడి సెలమీద సాయంత్రపు ఎండ మెరుస్తోంది. బజార్లో నీళ్ల ఇంకిపోయి పిల్లలువేసిన కట్టలు అట్లాగే ఉన్నాయి.

బుచ్చిరెడ్డి మొదట ఇంటికి పోవాలనుకున్నాడు. మనస్కరించలేదు. ఈ జ్ఞాపకాలు సంతోషం, దుఃఖం కాని అదేదో స్థితిని కలిగిస్తున్నాయి. బుచ్చిరెడ్డి ఈ జ్ఞాపకాలలోనే బతుకుతున్నాడు.

బుచ్చిరెడ్డి పెరడి కేసిదారితీశాడు. మళ్ళీ కలగాపులగమైన జ్ఞాపకాలు..... అత్తిరి బిత్తిరి మాటలు.

వాటిని దూరంగొట్టే ప్రయత్నంలో వడివడిగా నడుస్తున్నాడు.....

0 0 0

ఆకాశం మబ్బు మాయలేకుండా తేటతెల్లమైంది.

బుచ్చిరెడ్డి వాగొడ్డుకు ఎడ్ల మేపుతున్నాడు. ఎటుచూస్తే అటు పచ్చగా పునాస పంట పెసరు మొలకలు కన్పిస్తున్నాయి. దూరంగా కనిపించే గుట్టబోరు ఒక పచ్చని శిఖరంగా కనిపిస్తోంది.

అవలొడ్డుకు గొల్లకొమురయ్య గొర్ల మేపుతున్నాడు. పూరేడుపిట్ట కుర్రుమంటున్నట్టుగా "ఆ పల్లెనగలవన్ని కంపదడులే" అంటూ పాడుతున్నాడు.

"ఒహోయి గొల్లబోయిడా! నీ అండ్ల నువ్వే పాడుకుంటన్నవ్" బుచ్చిరెడ్డి కేకేసిండు.

బుచ్చిరెడ్డికి ఏదన్నా పాడాలని ఉన్నది. "ముసలితనానికి దసిలిరై కతీర్గగిప్పుడు పాటలేంది" అనుకున్నాడు.

"ఎవలది - బుచ్చయ్య పటేలేనా ?" గొల్ల కొమురయ్య ఓటుగాలు ఎగేస్తూ ఈదుల్లనుంచి బుచ్చిరెడ్డి దగ్గరికొచ్చిండు.

గొల్ల కొమరయ్య వయసు అరవైదాటినయ్. అయినా నల్లగా పొట్టిగా కాలిన తునికి మొట్టులాగుంటాడు. పెయ్యికి కొమురయ్య ఎన్నడూ అంగి తొడుగలేదు. ఎండా, వాన, చలిలో ఆ పెయ్య కాయగాసిపోయింది. అతనికి ఈ భూప్రపంచంలో నా అన్నవాళ్లెవ్వరులేరు. అతను ఏ వూరివాడో ఎవరికి తెలియదు. తెలంగాణా సాయుధ పోరాటకాలంలో ఎక్కడో అతనికి తూటా తగిలిందంటారు.... పోరాట వీర

మణ తరువాత ఈ ఊరికి వచ్చి అప్పుడు ఊరిబయట - ఇప్పుడు ఉప్పరివాడ వెలిసిన చోట గుడిసెలో ఉన్నాడు.

"ఇన్ని సంవత్సరాలు ఓ బండతీర్గ ఎట్లు బతికిండబ్బా" బుచ్చిరెడ్డి కొత్తగా చూసినట్లుగా....

అదేదో కొమురయ్యకు తెలిసిపోయినట్టే ఉన్నది.

"మీ చిన్నోడు ఉత్తరం రాసిండటగదా !" మాటమారుస్తూ.

"ఆఁ. పదిహేనొద్దులాయేరాసి- అడురాసిన దేశం యాడుంటదో ఎరికలే- సేతుల పైసలు లేకపోయె. గీవయసుల అంతదూరం ఒక్కన్ని ఎట్ల బోవాలెనని తండ్లాడుతున్న."

"పోతులకు పోతులు ఇంక ముగ్గురు కొడుకులున్నరుగదా!"

"మాపున్నరుగని-వాళ్ళకు గుండెసిన్నది. పిరికి పిత్తులోల్లు. మొన్న మానడిపోడచ్చి కష్టసుఖాలడుగన్నా నన్ను సడివియ్యలేదని ఎగిరిండు."

"సమువుకున్నోల్లకు నెనరుండదిలే-అందరి కష్టసుఖాలు ఇసారం జేసెటోన్ని బతుకనియ్యరు."

"మా తమ్ముడు మా సిన్నోన్ని పదిపన్నెండేడ్లు సాది సదువు సెప్పిచ్చిండా? పోలీసోల్ల బుద్దె గంతేనేమొ?"

"ఎంత ఆశతోని ఉత్తరం రాసిండో?" కొమురయ్య

"నిన్న షావుకారికిపది గిద్దెల అడ్లు ఒప్పివచ్చిన. వానికన్న ఎక్కువనా? బట్టలు దీసుకున్న-పదిహేనొద్దులు ఎవడు సప్పుడు చేయంది. కరినగురంనుంచి మా మరదలు ఓ జతబట్టలు, కడ్డెలు, అయిదునూర్ల రూపాయలు పంపింది. మా సత్తయ్య తను వస్తనన్నడు. రేపు మాపటి బండికి పోతం."

బుచ్చిరెడ్డి చెప్పుకొచ్చాడు.

బుచ్చిరెడ్డికి ఈ రోజంతా చెప్పరాని సంతోషంగా ఉన్నది. నాదాపు తనకు కనిపించిన వానికల్లా గుసగుసగా తను పోయే సంగతి చెప్పుకొచ్చాడు. శంకరయ్య ఇంటికి రెండుమార్లు పెళ్ళినా శంకరయ్య కన్పించలేదు. నిన్న పొద్దాల లేసి సడ్డకు నింటికి పోతనని పోయిండట-

వాళ్ళిద్దరట్లా మాట్లాడుకుంటుండగానే పొద్దుగూకింది.

బుచ్చిరెడ్డి ఎడ్ల కొట్టుకుని బయలుదేరాడు. పసువుల మందలు ఇండ్లకు మర్లు తున్నాయి. పనులమీద వెళ్ళినవాళ్ళు ఈడ్చుకపోయిన ముఖాలతో ఇండ్లకు మరలు తున్నారు.

చెట్లమీద పక్షులు కవ్వర కవ్వర అరుస్తున్నాయి.....

గుడిసెలమీద పొగలు సుళ్ళు తిరుగుతున్నాయి.

బుచ్చిరెడ్డి కనిపించిన వారినల్లా మందలించాడు-యోగ క్షేమాలడిగాడు. వాళ్ళ సెలుకల్లో ఏమేమి అలికారో అడిగి తెలుసుకున్నాడు.

శంకరయ్య ఇంటి ముందు నిలుచున్నాడు. శంకరయ్య భార్య కొమురమ్మ రోట్లో తొక్కు నూరుతోంది. ఆమె కూతురు ఏడిచే పిల్లవాన్ని రొండికేసుకొని ఆ బరువుకు బాణం బద్దలాగా వంగి పోయి నిలుచున్నది. పిల్లవాడు తల్లికేసి సాగులు సాగుతూ ఏడుస్తున్నాడు.

"కొమురు. ముందుగాల పిలగానికి పాలియ్యరాదే" అన్నాడు బుచ్చిరెడ్డి.

"మా యిచ్చిన బాపూ....పొల్లగండ్లకు ఆకలైతంది. పొద్దుందాకా పోయచ్చిన..."

"శంకరి రాలేదా?"

"అయినకేంది మారాజా ఎటుబోతడే—"

"వచ్చినంక జెరంత ఇంటిదాక రమ్మంటవ."

"మా చెప్పుత బాపూ."

బుచ్చిరెడ్డి బజాట్లోకి వచ్చాడు. అప్పటికే ఎడ్లు మూలమలుపుతిరిగాయి.

"అద్దులే—ఏడేడ తిరిగత్తడో-నేనే వత్త" బుచ్చిరెడ్డి కేకేసి చెప్పి బజాట్లో నడిచాడు.

ం ం ం

సుగుణమ్మ హడావిడి పడిపోతోంది. రెండు చేతిసంచుల్లో ఒకదాంట్లోబట్టలు, ఒకదాంట్లో పిండి పంటలు సదిరారు.

"ఇగో వాడు అందరికి పెత్తడు. ఓ మాట చెప్పు!" సుగుణమ్మ పళ్ళెంలో సకినాలు తీసుకొచ్చింది.

"నా కెందుకే-వాడికేపెట్టు-" బుచ్చిరెడ్డి.

120

"వద్దువద్దు-మా అమ్మ కొంచెపుడి అనుకుంటడు" మళ్ళీ తనే-

పళ్లెంలోని సకినం ఒకటి తీసుకొని కొరకలేక "నా పండ్లు ఇప్పుడే ఇరుగ్గొట్టేటట్టున్నవ్. అన్నం తీసుకరా?" మళ్ళీ ఒకమారు లేచి సంచులు సదిరి చూసి గుమ్మికి తగిలించాడు.

అన్నం తెచ్చేసరికి బుచ్చిరెడ్డి వాకిట్లోకి శంకరయ్య కోసం చూచి వచ్చిండు.

"ఇగో పాపం యేరాలు శాంత కంటికోధార నేలకోధార. మీ అన్నదమ్ములు ఎంతైన బంధలు. పెంచిన ప్రేమగదా!"

"అడికి నువ్వు ఏడ్వనట్టు."

"గిట్లనే చెప్పుతవా?"

"ఆఁ మీ అమ్మ ఏడ్చేడ్చి నేల బట్టిందంట."

"అవు. వానికెర్కలేదా?"

కంచంలో కెలికాడుగాని తిండే సయించలేదు. సుగుణమ్మ వొత్తిడి చెయ్య లేదు. ఆమె గత పదిహేను రోజులుగా సరిగా తినడంలేదు.

బుచ్చిరెడ్డి చెయ్యి కడుక్కొని వాకిట్లోకొచ్చి నిలుచున్నాడు. గడపలో కొచ్చి సుగుణమ్మ "ఎవలకోసం చూస్తున్నవ్."

"ఎవలత్తరే మనింటికి - శంకరిని రమ్మన్న గొడ్డు గోదా జెర పెరడికెళ్ళి సూడుమన్న."

ఇంట్లోకి వచ్చి చెప్పులేసుకున్నాడు.

"మల్ల రేపు పయినం. రాత్రయ్యేదనుక ఉండకు" సుగుణమ్మ—

బుచ్చిరెడ్డి వీధి మలుపు తిరిగే సరికే శంకరయ్య ఎదురొచ్చిండు. వీధి లైటు కింద ఇద్దరు ఎదురుపడ్డారు.

"బాపూ మీ యింటికే వస్తున్న" శంకరయ్య.

శంకరయ్య ముఖం వాడిపోయి ఉన్నది.

"ఎప్పుడొస్తివి" బుచ్చిరెడ్డి.

"ఇగో గిదే రాకడ—ఇంటికి పోయేటాల్లకు నువ్వు రమ్మన్నవని చెప్పింది."

"పా — మీ ఇంటికే పోదాంపా." బుచ్చిరెడ్డి.

121

శంకరయ్య కొంసేపు తటపటాయించింది.

"నేను గిప్పుడేతిన్న. నువ్వు తినకుంట మాట్లాదేవు."

శంకరయ్య బుచ్చిరెడ్డి ననుసరించాడు.

అప్పటికి ఊళ్ళో చాలామంది పడుకున్నారు. పగలంతా అలసి పోయిన వాళ్ల తొందరగానే పడుకుంటారు.

ఇద్దరు మవునంగా నడుస్తున్నారు. చింత చెట్లల్లో గాలి నొక్కి పట్టిన ఏడుపు లాగా ఉన్నది. పయిడికంచె పలుకుతోంది.

వాళ్ళిద్దరు హరిజన వాడకు వెళ్ళే దారి దగ్గరికొచ్చారు.

"ఈ దారి మన నిరంజనన్న ఉండంగ తీసిందేగదా!" శంకరయ్య

"నాకు మతికి లేదనుకున్నవ - నాకు అన్ని మతికున్నయి. వాడు ఈ బండ గోడమీద నిలబడి మాట్లాడింది. నేను ఆనాడు ఏలాల్లి జర్గుతదోనని ఉరికచ్చిన. వాడు మాట్లాడిన ప్రతిమాట నాకు మతికున్నది. ఆయింక జరిగిన కొట్లాట."

శంకరయ్య ఆమసక వెలుతురులో తెల్లని గడ్డంలో గల బుచ్చిరెడ్డి ముఖం చూశాడు....

అక్కడి నుండి ఇద్దరు కలిసి ఆనుమాండ్ల గుడిదగ్గరికి వచ్చారు.

"బాపూ కొంసేపు ఇక్కడ కూసుందామా" అన్నాడు శంకరయ్య.

"నీకాకలైత లేదా?" బుచ్చిరెడ్డి.

"ఎప్పుడు పుర్సతులేదు. ఆరేండ్లాయె కడుపునింద మాట్లాడుకోక."

బుచ్చిరెడ్డికి "కడుపునింద" అన్నమాటనాభిలో తాకింది. అత్తిరి బిత్తిరి అయిపోతూ గద్దెమీద కూర్చున్నాడు. అతనికి కిందిమెట్టు మీద శంకరయ్య కూర్చున్నాడు.

ఊరులుకు మగ్గిపోయింది....గుడి లోపల చీకటి చీకటిగా ఉన్నది.

బుచ్చిరెడ్డి తన ప్రయాణం సంగతి చెప్పుకొచ్చాడు.

శంకరయ్య మాటలు రానివానిలాగా తత్తర పడుతున్నాడు.

"నిరంజన్ మన ఊళ్ళెనుంచి ఎల్లిపోయిన్నాటినుంచే ప్రజల మనిషై పోయిండు. పెద్దపెల్లి సుట్టుపక్కల ఉన్నప్పుడు అనోట ఈనోట మనకు సంగతులు తెలిసేటియి." శంకరయ్య.

"వాడు ఈన్నుంచి పోకపోసు. రైలుస్టేషన్ల బాంబుదేలి చెయ్యికాలి పోయి నప్పుడు మాఇంటికచ్చిండు. మాఇంటికాడ గదే తినుడు కొడుకు." బుచ్చిరెడ్డి.

"ఇగ అప్పటినుంచి మరాఠిదేశంలకు బోయిండు. మన భాషగాదు. వాళ్ళు మన మనుషులుగాదు. జంగల్‌పట్టోల్లు- వాళ్ళండ్ల రెండేండ్లు పనిజేసిండు. తుపాకి బట్టిండు. దళంల దిర్గిండు. కాలుకు ఆపరేషనై నంక మల్లో పని- గపనిల ఆయినె ఉన్న ఇల్లు పోలీసోల్లకు దెల్సిపోయింది. దాన్ని చుట్టుముట్టేటాల్లకు అందరిని సెఱపుకొని ఉరికి లారెక్కబోయిండు. కాలు మంచిగలేక దొరికి పోయిండు." శంకరయ్య వరుస క్రమంలో చెప్పుకొస్తున్నాడు. అక్కడినుండి కోరాపుట్ జిల్లా - అక్కడి పోరాటాలు.

బుచ్చిరెడ్డికి సగం తెలుసు. అయినా ఇవ్వన్ని ఇప్పుడు ఎందుకు చెప్పుతున్నట్లో అర్థంకాలేదు.

"శంకరీ తెల్లారి మాట్లాడుకుందాం. నువ్వెప్పుడనంగ తిన్నవో- కొమురమ్మ నీ కోసం ఎదురుసూత్తది."

"బాపూ నీకు నిరంజన్ అందరితీర్గ బతుకుతే బాగుండుననిలేదా?" శంకరయ్య కంఠంలో ఏదో గురగుర లాడుతోంది.

బుచ్చిరెడ్డికి నోటమాటరాలేదు. అయినా తమాయించుకొని "నేనుగీ ఊళ్ళె బుట్టి గీఊళ్ళనే బతుకు గడిపినోన్ని వాడో.... దేశదేశాలు దిరిగినోడు" బుచ్చిరెడ్డి.

"అయినా ఇంకా నీకొడుకే ననుకుంటన్నవ్ గదా!" శంకరయ్య.

"ఢిల్లికి రాజైన తండ్రికి కొడుకే గదా!"

"బాపూ మన నిరంజన్ గిప్పుడు కోట్లమందికి కొడుకైండు" శంకరయ్య గొంతు వనికింది.

"ఏందిరా శంకరీ!" బుచ్చిరెడ్డికి ఆ మాట అర్థంకాలేదు. కాని ఆ గొంతు అర్థమౌతోంది.

"బాపూ నాకు చెప్పస్తలేదు. నేను నిరంజన్ తండ్రినికాదు. కేసుకు తీసుకపోంగ నిరంజన్‌ను పోలీసులు కాల్చేసిండ్లట." శంకరయ్య బుచ్చిరెడ్డి వనికే చేతులు పట్టుకున్నాడు.

"అవద్దం. నువ్వు అవద్దం చెప్పుతన్నవ్- నా కొడుకు నా నిరంజన్ రాసిన ఉత్తరం...." మాటకు మాట పొంతన లేకుండా బుచ్చిరెడ్డి వదురుతున్నాడు.

శంకరయ్య బుచ్చిరెడ్డిని పొదివి పట్టుకున్నాడు. పిచ్చిపిచ్చిగా మాట్లాడి ఒక్కసారే నోరు పడిపోయిన వానిలాగా అయిపోయాడు.

శంకరయ్య తనకానించుకొని ఇంటికి తీసుకొచ్చాడు.

సుగుణమ్మ తలుపుతీసి వాళ్ళిద్దరిని చూసి నోటమాట రాలేదు.

శంకరయ్య ఏమిచెప్పలేదు.

బుచ్చిరెడ్డిని మంచంలో పడుకోబెట్టి శంకరయ్య వెళ్ళిపోయాడు....

సుగుణమ్మ బుచ్చిరెడ్డి ఒళ్ళుతడిమి చూసింది. చల్లగా చల్లారిపోయి ఉన్నాడు. కళ్ళు చూస్తూనే ఉన్నాయి.... గంట తరువాత కళ్ళు తెరిచి

"సుగుణా నువ్వు తిన్నవా?" అన్నాడు.

"ఏమయ్యింది." సుగుణమ్మ మీదపడి ఏడుస్తూ.

"ఏంకాలే- గేరచ్చింది. తెల్లారేదాటివరకు బాగైతది. శంకరయ్యేది" అన్నాడు.

శంకరయ్య బయట పడుకున్నాడు.

"పడుకోనియ్యి - నువ్వు పడుకో." బుచ్చిరెడ్డినిండా శద్దరు కప్పుకొని పడుకున్నాడు.

సుగుణమ్మకు ఏమి అర్థంకాలేదు. బాగా అలసిపోయి ఉన్నది కనుక పడుకోగానే నిదురపోయింది.

బుచ్చిరెడ్డి - నిరంజన్ కన్నతండ్రి - తన ప్రాణానికి ప్రాణంగా ప్రేమించిన కన్నతండ్రి - చప్పుడుకాకుండా ఈ దేశంలోని కోటాను కోట్ల తండ్రుల్లాగే రోదించాడు.

* * *

ఈదుల వాగు ఈవలి పక్క పొలాలల్లో సందడిగా ఉన్నది. మడికట్టు దున్నుతూ రైతులు ఎడ్లను అదిలిస్తున్నారు. రంగు రంగుల చీరెలు కట్టి స్త్రీలు నాట్లేస్తున్నారు.

బుచ్చిరెడ్డి బాయికాడి పొలంలో దాదాపు ముప్పయిమంది స్త్రీలు నాటేస్తున్నారు. కొమురమ్మ అందరిని హుషారు చేస్తూ వరినారు పంచేస్తున్నది. సుగుణమ్మ బురదలో దిగి చాతకాక ఒడ్డు మీదికెక్కింది. కుమ్మరి పోశవ్వ తన తీగెలాంటి కంఠంతో ఏదో పాటెత్తుకున్నది.

శంకరయ్య జంబు కొడుతున్నాడు. మరో మూడు నాగండ్లు కైలిచేస్తున్నాయి.

బుచ్చిరెడ్డి ఒడ్లవెంట అడికీడికి తిరుగుతున్నాడు. అతనికి ఏదన్న చెయ్యాలని ఆరాటంగా ఉన్నది. కాని శంకరయ్య అతన్ని పొలంలోకి దిగనియ్యలేదు.

పిల్లలు బావికాడి జామ చెట్టుకింద ఆడుకుంటున్నారు.

పెసరు చెలుకల్లో నుండి బక్కపలుచగా ఉన్న ఒక వ్యక్తి అస్తుబిస్తుగా నడుస్తూ వస్తున్నాడు. అతని ముఖం వాడిపోయి ఉన్నది. అతని కండ్లు బాగా ఏడ్చాదేమొ ఉబ్బి ఉన్నాయి.

అతన్ని ముందుగా చూసింది బుచ్చిరెడ్డే - అవచ్చేది బుచ్చిరెడ్డి మూడో కొడుకు సత్తిరెడ్డి.

బుచ్చిరెడ్డి బావిదగ్గరికి కొడుక్కు ఎదురొచ్చాడు.

"బాపూ" అంటూ సత్తిరెడ్డి తండ్రి మీదబడి ఏడ్వబోయాడు - అతన్ని వారించి కరంటు మోటర్ షెడ్డుపక్క నిమ్మ చెట్టు కిందికి తీసుకపోయాడు.

పిల్లలు ఆటలు ఆపేసి వాళ్లిద్దరి చుట్టు మూగారు.

సత్తిరెడ్డిని కూర్చుండబెట్టి పిల్లలను జామచెట్టు కిందికి తీసుక వచ్చాడు. మళ్ళీ కొడుకు దగ్గరికి వచ్చాడు.

"బాపూ తమ్మున్ని చెట్టుకు కట్టి కాల్చేసిండ్లట." సత్తిరెడ్డి కంఠం రుద్ధమైపోయింది.

బుచ్చిరెడ్డి మాట్లాడకుండా కూర్చున్నాడు. తండ్రిముఖంలో ఏమార్పు లేకపోయేసరికి సత్తిరెడ్డి ఆశ్చర్యపోయాడు.

"బాపూ నీకు...."

"మా ఎరికేరా ? వాడు ఇంట్లనుంచి పోయినప్పుడే ఎరుక - మీచిన్న బాపు దగ్గరికి పోలీసచ్చి జేల్లనుంచి పారిపోయిండని చెప్పిండట- మీఅమ్మకు అదే చెప్పిండు. మీఅమ్మ ఎప్పటికైనా తిరిగి వత్తడనుకుంటంది - నువ్వు చెప్పకు." బుచ్చిరెడ్డి-

సత్తిరెడ్డికి మాటలు రాలేదు.....

"ఇంటికాడ పిలగండ్లు బాగున్నరా ?" బుచ్చిరెడ్డి మాటమారుస్తూ- సత్తిరెడ్డి మాట్లాడలేదు.

"మీతమ్ముడు నిరంజన్ ఏమి చెప్పిండో ఎరికేనా ? పుట్టుడు అందరొక్క తీర్గనే పుడ్తరట - బతుకుడు సానామంది తమకోసమే బతుకుతరట- నాకు చెప్పత్త లేదు. మీ అమ్మకు చెప్పకు. మీఅమ్మకు తన కొడుకు బతికి ఉన్నట్టుగనే ఎరిక- నాకు గంతే" బుచ్చిరెడ్డి లేచిపోయి పిల్లల దగ్గర కూర్చున్నాడు.

సత్తిరెడ్డి కళ్లు తుడుచుకున్నాడు. ఇంతలోనే సుగుణమ్మ వచ్చింది. సత్తిరెడ్డి యోగక్షేమాలడిగింది. పిల్లల గురించి అడిగింది.

"నిరంజన్ తప్పించుకున్నడట - మీసిన్నాయినె సెప్పిపంపిండు. ఆడుంటనా? నాకొడుకు ఎట్లనైన మందిల బడుతడు. వాడెక్కడున్నా పానాలతో నున్నడు అదే పదివేలు - ఎన్నటికైనా వాని తల్లిపేగు పొర్లకపోదు - వాడు నాదగ్గరికచ్చి సూసి పోతడు. మన పొలం ఊరోల్లు నాచేత్తంద్రు ఎరికేనా ? వాడు ఏన్నుంచో మళ్ళ ఊరోల్లను ఒక్కటి చేత్తండు" గుసగుసగా చెప్పింది ....

సత్తిరెడ్డికి తన తమ్ముడు నిరంజన్‌రెడ్డిని కాల్చేశారంటే నిజంగానే నమ్మబుద్ధి కావడంలేదు ....

నాట్లకాడ పాట సాగుతూనే ఉన్నది ....

* * *

(కోరాపూట్ జైలునుండి విశాఖపట్నం కేసుకోసం తీసుక వస్తూ మార్గ మధ్యంలో అడవిలో చెట్లకు కట్టి పోలీసులు కాల్చేసిన అమరులు సుచంద్ర రమణా రెడ్డి స్మృతిలో.)